

Faculty of Social Sciences
Institute of Social Studies and Research

Quarterly of Social Studies Research in Iran
Vol. 11, No. 3:703-733, Autumn 2022
Doi: 10.22059/JISR.2022.320630.1195

**Sociological Analysis of the Cohabitation Phenomenon from the
Perspective of Clergymans and Sociologists***

Pouran Omidvar¹
Parvaneh Danesh²
Mohammad Javad Zahedi Mazandarani³

Received: April 12, 2021

Accepted: February 16, 2022

Abstract

Introduction: In recent decades, marriage and family formation have become part of the values and behavior patterns of social life. Our society has also undergone far-reaching changes in this field, which include the emergence of the phenomenon of cohabitation in the metropolis of Tehran. This way of life includes these dimensions: Coexistence of two genders under one roof, indefinitely, Absence of contracts and official and legal registration. Since the phenomenon of coexistence, like other social phenomena, can accept the conflict between tradition and modernity, in this study, the phenomenon of cohabitation is also considered from this point of view. And the approaches of two reference groups of clergymen and university professors as representatives of two traditional and modern attitudes to the phenomenon of cohabitation were used and analyzed.

Methods: This research aims to study the phenomenon of cohabitation from the perspective of spiritual and sociological experts. This was done through thematic methods and in-depth interviews with seven clergy and seven sociologists. The

---

*Research Paper, is taken from PhD thesis with Title Sociological study of cohabitation phenomenon, Payame Noor University

1. PhD in Sociology, Education, Faculty of Social Sciences, Tehran, Iran (Corresponding author),
omidvar_p@yahoo.com

2. Associate Professor, Department of Social Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran,
p_danesh@pnu.ac.ir

3 Professor, Department of Social Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran,
m_zahedi@pnu.ac.ir

purposive sampling method was used to select the samples. The necessary information and data for this study were collected through free and in-depth interviews. In addition, the data were coded using MAXQDA software.

Finding: The findings show that the Clergymans consider the factors influencing the growth of cohabitation phenomenon to be: religious factors (lack of religious knowledge, not using the knowledge of clerics, unconventionality of temporary marriage, desanctification of religion and destruction of spirituality), cultural factors (imitating from the West, distortion of traditions and girls' custom and norm breaking), social factors (accepting the growth of coexistence and the influence of the media), economic factors (calculating and inappropriate employment conditions), political factors (decrease in pragmatism and not imposing punishment laws) and individual factors (elimination of sexual desires).

According to sociologists, the factors influencing the growth of cohabitation phenomenon are: social factors (individualism, growth of rationality, growth of modernity, social necessity and growth of negative family function), cultural factors (anonymity, lack of education, formation of emotional fluid relationship, acceptance of girl-boy friendship) , breaking tradition and attraction of cohabitation), economic factors (consumerism, economic instability and increasing living costs), individual factors (satisfaction with cohabitation life, fear of divorce and different personality traits).

Conclusion: Iranian society is still stagnating in the transition from tradition to modernity. and the challenge between tradition and modernity plagues its society. The impact of modernity and the reduction of the influence of traditions are among the factors that have led to the formation of a cohesive lifestyle in society. Thus, it can be said that the confrontation between tradition and modernity has led to the formation of different attitudes and the acceptance or rejection of this lifestyle. Considering the state of society and the influence of modernity, it is necessary that the institution of the family be changed in a way that is acceptable to the new generation.

Keywords: Cohabitation, Family, Sociologist, Spirituality, Modernity, Tradition.

References

- Aron, A. (2008), **Etapes de la pensee sociologique**, Translated by: B. Parham, Tehran: Elmi-Farhangi. (*In Persian*)
- Azad Armaki, T. (2012), Sociological explanation of anomic sexual relations in Iran, **Quarterly of Family and Research**, No. 2: 435-462. (*In Persian*)
- Azad Armaki, T. (2012), Patterns of perimarrital sex in Iran. **Cultural Society**, No. 2: 1-34. (*In Persian*)
- Azad Armaki, T., Sharifi Saei, M. H., & Talebi, M. (2013), Homemade; the emergence of new family forms in Tehran, **Cultural Community Studies**, No. 3: 43-77. (*In Persian*)
- Andersson, C. (2016), Governing through love: Same-sex cohabitation in Sweden, sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav, No. 10: 1-18.
- Bauman, Z. (2005), **Liquid love on the frailty of human bonds**, Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (2005), **Liquid liquid love on the frailty of human bonds**, Translated by: E. Sabeti, Tehran: Qoqnous. (*In Persian*)

- Bourdieu, P. (2002), **Distinction: a social critique of the judgement of taste**, Translated by: M. Chavoshian, Tehran: Saless. (*In Persian*)
- Berman, M. (2001), **All that is solid melts into air: the experience of modernity**, Translated by: M. Farhadpour, Tehran: Tarheno. (*In Persian*)
- Bourdais, P. (1984), **Questions de sociologie**, Les Editions Deminuit 7, Rue Bernard Palissy, Paris.
- Cohen, J., & Manning, W. (2010), The relationship context of premarital serial cohabitation, **Social Science Research**, No. 36: 766–776.
- Durkheim, E. (1971), **Crime and conformity, in mass society in crisis**, **Bernard Rosenberg, Israel Gerver and William Howton**, New York: Macmillan Company.
- Durkheim, E. (2004), **Les formes de la vie religieuse: le système totemique en Australie**, Translated by: B. Parham, Tehran: Center. (*In Persian*)
- Delaney, T. (2009), **Classical social theory: investigation and application**, Translated by B. Sedighi & V. Tolouei, Tehran: Ney. (*In Persian*)
- Ezazi, S. (1997), **Family Sociology**, Tehran: Roshangaran and Women Studies. (*In Persian*)
- Forres, W. (2014), Cohabitation, Relationship Quality, and Desistance from Crime, **Journal of Marriage and Family**, No. 7: 539–556.
- Foucault, M. (1999), **Surveiller et punir: Naissance de la Prison**, Translated by: N. Sarkhosh & A. Jahandideh, Tehran: Ney. (*In Persian*)
- Giddens, A. (2003), **Modernity and self - Identity: Self and society in the late modern age**, Translated by: N. Movafagheyian, Tehran: Ney. (*In Persian*)
- Giddens, A. (2010), **Sociology**, Translated by: M. Sabouri, Tehran: Ney. (*In Persian*)
- Jonothan, A., & Smith Larkin, M. (2009), **Interpretative Phenomenological Analysis**, British Library Cataloguing in Publication data.
- Inglehart, R. (1992), **Culture shift in advanced industrial society**, Translated by: M. Vetr, Tehran: Kavir. (*In Persian*)
- Inglehart, R., & Welzel, K. (2011), **Modernization, cultural change, and democracy: the human development sequence**, Translated by Y. Ahmadi, Tehran: Desert. (*In Persian*)
- Bernardes, J. (2005), **Family studios: an introuction**, Translated by: H. Ghaziyan, Tehran: Ney. (*In Persian*)
- Kojima, H. (2010), Correlates of Cohabitation in East Asia: with special reference to the effects of education. Jinko Mondai Kekyu. **Journal of Population Problems**, No. 1: 17-48.
- Lind, C. (2012), The truth of unmarried cohabitation and the significance of history, **Cambridge University Press**, No. 4: 641-668.
- Feldhaus, M., & Heintz-Martin, V. (2015), Long-term effects of parental separation: Impacts of parental separation during childhood on the timing and the risk of cohabitation, marriage, and divorce in adulthood, **Journal: Advances in Life Course Research**, No. 26: 22–31.
- Ruszkiewicz, D. (2014), Pre-marital cohabitation, Family, **Pedagogy**, No. 4: 81–98.
- Ritzer, C. (2012), **Contemporary sociological theory**, Translated by: M. Salasi, Tehran: Elmi. (*In Persian*)
- Ritzer, C. (2011), Modern sociological theory, Translated by: Kh. Mirzaei & A. Lotfizadeh, Tehran: Sociologists. (*In Persian*)
- Smock, P. J., Manning, W. D., & Dorius, C. (2013), The Intergenerational transmission of cohabitation in the U.S.: The role of parental union histories, **PSC Research Report**, No. 5: 13-791.
- Lee, K. S., & Ono, H. (2012), Marriage, cohabitation, and happiness: A cross-national analysis of 27 countries, **Journal of Marriage and Family**, No. 5: 953–972.

- Seidman, A. (2007), **Contested knowledge: Social theory today**, Translated by: H. Jalili, Tehran: Ney. (*In Persian*)
- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (Eds.) (2010), Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research Thousand Oaks, CA: **Sage**.
- Tavares, P. H., & Aassve, A. (2013), Psychological distress of marital and cohabitation breakups. **Social Science Research**, No. 42: 1599–1611.
- Zimmel, G. (1993), The Metropolis and mental life, Translated by: Y. Abazari, **Social science letter**, No.4: 1-14. (*In Persian*)

تحلیل جامعه‌شناختی پدیده همباشی از منظر روحانیون و جامعه‌شناسان*

^۱ پوران امیدوار

^۲ پروانه دانش

^۳ محمدجواد زاهدی مازندرانی

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱/۲۳

Doi: 10.22059/JISR.2022.320630.1195

چکیده

ازدواج و تشکیل خانواده یکی از ارزش‌ها و الگوهای رفتاری زندگی اجتماعی است که در دهه‌های اخیر، دگرگونی بسیاری یافته است. جامعه ما نیز در این زمینه تحولات گسترده‌ای تجربه کرده است که از جمله آن‌ها می‌توان به شکل‌گیری پدیده همباشی در کلان‌شهر تهران اشاره کرد. این پژوهش در پی مطالعه پدیده همباشی از منظر صاحب‌نظران روحانی و جامعه‌شناس، و با روش تماتیک و مصاحبه عمیق با هفت روحانی و هفت جامعه‌شناس انجام شد. با توجه به مضامین اصلی و فرعی استخراج شده از مصاحبه‌ها، از نظر روحانیون عوامل تأثیرگذار بر رشد پدیده همباشی عبارت‌اند از: عوامل دینی (نداشتن دانش دینی، استفاده نکردن از دانش روحانیون، نامتعارف بودن ازدواج موقت، تقدس‌زدایی از دین و تخریب معنویت)، عوامل فرهنگی (الگوپذیری از غرب، کژکارکردن سنت‌ها و عرف و هنجارشکنی دختران)، عوامل اجتماعی (پذیرش رشد همباشی و تأثیر رسانه‌ها)، عوامل اقتصادی (حسابگرانه عمل کردن و شرایط نامناسب اشتغال)، عوامل سیاسی (کاهش عملگرایی و وضع نکردن قانون تنبیه) و عوامل فردی (رفع تمایلات جنسی). از نظر جامعه‌شناسان نیز عوامل تأثیرگذار بر رشد پدیده همباشی عبارت‌اند از: عوامل اجتماعی (فردگرایی، رشد عقلانیت، رشد مدرنیته، ضرورت اجتماعی و رشد کارکرد منفی خانواده)، عوامل فرهنگی (گمنامی، آموزش‌ندادن، شکل‌گیری رابطه سیال عاطفی، پذیرش دوستی دختر و پسر، سنت‌شکنی و جاذبه همباشی)، عوامل اقتصادی (مصرف‌گرایی، بی‌ثباتی اقتصادی و افزایش هزینه‌های زندگی)، عوامل فردی (رضایت از زندگی همباشی، ترس از طلاق و ویژگی‌های شخصیتی متفاوت). جامعه ایرانی کماکان در گذار از سنت به مدرنیته متوقف شده و چالش بین سنت و مدرنیته گریبان‌گیر جامعه ایرانی است. تأثیرات مدرنیته و کاهش نفوذ سنت‌ها از جمله عواملی است که شکل‌گیری سبک زندگی همباشی را در جامعه به دنبال داشته است؛ بنابراین می‌توان گفت تقابل بین سنت و مدرنیته موجب شکل‌گیری نگرش‌های مختلف، و پذیرش و رد این سبک زندگی شده است.

واژه‌های کلیدی: جامعه‌شناس، خانواده، روحانی، سنت، مدرنیته، همباشی.

* مقاله پژوهشی، مستخرج از رساله دکتری با عنوان «مطالعه جامعه‌شناختی پدیده همباشی»، مرکز تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام نور/ استاد راهنمای دوم دکتر فاطمه جواهری.

۱. دکتری جامعه‌شناسی، آموزش و پرورش، علوم اجتماعی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)،

omidvar_p@yahoo.com

۲. دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور تهران ایران، p_danesh@pnu.ac.ir

۳. استاد گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام نور تهران ایران، m_zahedi@pnu.ac.ir

مقدمه و بیان مسئله

در سدهٔ اخیر شاهد تحول عظیمی در عرصهٔ بینش‌ها، ارزش‌ها و رفتارها در خانواده هستیم. الگوی روابط زنان و مردان در بیشتر کشورهای دنیا تغییرات گسترده‌ای کرده و همچنان در حال تغییر است، جوانان اکنون بیش از گذشته شیوه‌ای از زندگی را دنبال می‌کنند که در آن قیدوبندهای سنتی کمتر باشد. آن‌ها دوست دارند دست به انتخاب بزنند و سبک‌های زندگی مدرن را تجربه کنند؛ بنابراین به موازات تغییر اهمیت تشکیل خانواده و ازدواج، شیوهٔ جدیدی از زندگی مشترک بین زن و مرد پدیدار می‌شود که از آن به همباشی، ازدواج سفید یا هم‌خانگی یاد می‌شود. این شیوهٔ زندگی مشتمل بر ابعاد زیر است:

- زندگی مشترک دو جنس زیر یک سقف؛
- زندگی مشترک برای مدتی غیرمعیّن و نامشخص؛
- نبود عقد و ثبت رسمی و قانونی.

بسیاری از پژوهش‌های انجام‌شده نیز بر تغییر و تنوع شکل‌های ازدواج و الگوهای نوین روابط زندگی مشترک تأکید داشته‌اند. علاوه‌براین، گزارش‌های متعددی از روند روبه‌کاهش نرخ ازدواج و افزایش سن ازدواج در بیشتر کشورهای صنعتی وجود دارد (اسموک و همکاران، ۲۰۱۳؛ پاینه، ۲۰۱۱)؛ برای مثال، میانگین سن ازدواج در کشورهای اسکاندیناوی (سوئد، دانمارک، نروژ و فنلاند) که در سال ۱۹۷۵ حدود ۲۵ سال بود، در سال ۲۰۰۰ به حدود ۲۸ تا ۳۰ سال افزایش یافت. در سوئد حدود ۲۸ درصد خانواده‌ها با ازدواج رسمی در کنار یکدیگر زندگی می‌کنند و حدود ۵۵ درصد زندگی مشترک بدون ازدواج دارند (تنهایی و شکرپیگی، ۲۰۰۸).

بستر خانوادهٔ ایرانی نیز در جریان نوسازی فرهنگی و اجتماعی سیاسی کشور و نفوذ مدرنیته، تغییرات اساسی یافته است. عده‌ای بر این باورند که خانوادهٔ ایرانی در معرض تغییرات فرهنگی و به‌عبارتی گذار از دوران سنتی به دوران مدرن است. نشانه‌های کاهش سرمایهٔ اجتماعی در خانواده‌های ایرانی که آن‌ها را تهدید می‌کند، عبارت‌اند از: افزایش طلاق، افزایش درصد زنان سرپرست خانوار، انتخاب همسر بیشتر توسط خود افراد تا خانواده‌هایشان، تفاوت نسل‌ها در علائق و انتظارات، تغییر در نحوهٔ گذراندن اوقات فراغت از شیوه‌های سنتی به شیوهٔ مدرن، افزایش میزان استفاده از وسایل الکترونیکی مانند اینترنت و تلویزیون، کمتر وقت گذاشتن برای اعضای خانواده، کاهش فضای صمیمیت و درنهایت کاهش اعتماد بین اعضای خانواده

(آزاد ارمکی، ۱۳۸۶: ۱۰۸). این تحولات با توجه به فرهنگ سنتی و دینی جامعه ما می‌تواند برای افراد جامعه آسیب‌زا باشد و بر استحکام نهاد خانواده تأثیر منفی داشته باشد.

علاوه بر تغییرات ذکرشده، براساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس از سال ۱۳۹۰ به بعد، آمار ازدواج در کشور منفی شده است و هر سال در مقایسه با سال گذشته، از تعداد افرادی که ازدواج می‌کنند کم می‌شود (ارحامی و مرتجی، ۱۳۹۵). آمار ثبتی ازدواج و طلاق نشان می‌دهد آمار عمومی ازدواج از ۱۰/۹ در سال ۱۳۹۱ به ۸/۸ در سال ۱۳۹۵ کاهش یافته است. نسبت طلاق به هر یکصد ازدواج نیز در همین سال‌ها از ۱۸/۱ به ۲۵/۷ درصد افزایش یافته است. میانگین سن همسران در اولین ازدواج در سال ۱۳۹۱ برای مردان و زنان به ترتیب ۲۷/۳ و ۲۲/۹ سال بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۲۷/۴ برای مردان و ۲۲/۹ سال برای زنان رسیده است (کازمی اصل، ۱۳۹۷). همچنین در سال ۱۳۸۴، نرخ بیکاری جوانان ۲۰/۵ درصد بوده و در سال ۱۳۹۴ به رقم ۲۳/۳ درصد رسیده است (درگاه ملی آمار، ۱۳۹۴).

این عوامل و شرایط، بسترساز الگوهای روابط جنسی خارج از چارچوب ازدواج و شکل‌گیری پدیده همباشی در جامعه است. با توجه به تازگی و پیچیدگی موضوع و حساسیت‌های موجود در کشور، در این زمینه آمار رسمی و قابل‌اتکایی در دسترس نیست، اما از دیدگاه نظری و با مطالعه اکتشافی حول موضوع، می‌توان گفت این سبک زندگی در بین اعضای جامعه به‌ویژه جوانان قابل‌مشاهده است.

همان‌طور که ذکر شد، جامعه ایرانی کماکان در گذار از سنت به مدرنیته متوقف شده و چالش بین سنت و مدرنیته گریبان‌گیر جامعه ایرانی است. این موضوع بر تمام ابعاد زندگی ایرانیان تأثیر گذاشته است. بدین ترتیب پدیده همباشی نیز مانند پدیده‌های دیگر اجتماعی می‌تواند از تعارض سنت و مدرنیته در ایران تأثیر بپذیرد. از این‌رو در تحقیق حاضر پدیده همباشی نیز از این منظر مورد توجه واقع شده است و رویکردهای دو گروه مرجع روحانیون و استادان دانشگاه^۱، به‌مثابه نمایندگان دو نگرش سنتی و مدرن، درخصوص پدیده همباشی، و بررسی شد. در تحقیق حاضر، پدیده همباشی را از منظر جامعه‌شناسان و از نگاه روحانیون، مطالعه و واکاوی می‌کنیم. پژوهش در پی پاسخگویی به این پرسش است که علل پیدایش پدیده همباشی چیست.

۱. در میان استادان، دانشگاه رشته جامعه‌شناسی به‌دلیل اشراف بیشترشان به موضوع انتخاب شدند.

تأملات نظری و مفهومی

با ظهور مدرنیته، ساخت نظام اجتماعی، و فرهنگ و سازمان اجتماعی آن، برای افرادی که هریک موقعیت‌های خاصی در نظام اجتماعی دارند، مسائلی از نظر همسازی با شرایط اجتماعی به وجود می‌آورد. همان‌طور که کوهن می‌گوید، هنگامی که برای برخی از این افراد وسایل همسازی با محیط براساس معیارهای پذیرفته‌شده اجتماعی کافی نباشد، این افراد به نفی جنبه‌هایی از فرهنگ جامعه می‌پردازند که مشکلات همسازی با محیط را برای آنان فراهم کرده‌اند و سبک‌های نویی که زندگی را برایشان آسان‌تر می‌سازد، جایگزین این جنبه‌های نفی‌شده فرهنگ جامعه می‌شوند (کوهن، ۱۹۸۲)

شکل‌گیری پدیده همباشی نشانه وضعیت آنومیک جامعه است که طی آن، افراد با ارزش‌های متضاد (سنتی و مدرن) رودرروی یکدیگر قرار می‌گیرند. جوانان از یک‌سو با هنجارهای سنتی-مذهبی، اجتماعی و خانوادگی خود روبه‌رو هستند و از سوی دیگر، با تجربه‌های متفاوت روزانه، نیازهای جنسی و عاطفی، دوران جوانی و ارزش‌ها و نگرش‌های مدرن که آن‌ها را به سمت چنین روابطی می‌کشاند، مواجه هستند. در نتیجه به نوعی شاهد ناسازگاری بین ارزش‌های سنتی و مدرن هستیم که این ناسازگاری‌ها زمینه انحراف از ارزش‌های سنتی مورد توافق جامعه و رشد پدیده همباشی را فراهم ساخته است.

شرایط خاص کلان‌شهرها زمینه را برای گسترش پدیده اجتماعی فراهم می‌کند، مانند بی‌توجهی مدنی، گمنامی، عقلانیت، فردگرایی و بی‌توجهی به وجدان جمعی. همان‌طور که زیمل می‌گوید، در کلان‌شهرها آدمی کاملاً به لحاظ درونی به اتم‌های بی‌شماری تجزیه می‌شود و به حالت روانی تصورناپذیری می‌رسد. زیمل تعلق‌نداشتن فرد و آزادی از قیدوبند روابط سنتی را عاملی برای ازخودبیگانگی انسان در شهرها می‌داند (زیمل، ۱۳۷۲). گافمن مفهوم بی‌توجهی مدنی را مطرح می‌کند (ریتزر، ۲۰۰۸) که در زندگی ما دارای اهمیت اساسی است. بی‌اعتنایی افراد ساکن در کلان‌شهر به زندگی اطرافیان سبب شکل‌گیری سبک‌های متفاوت زندگی و ارتباط کمتر بین افراد می‌شود.

مارشال برمن معتقد است که مدرن‌بودن به معنای تعلق‌داشتن به محیطی است که ماجرا، قدرت، شادی، رشد و دگرگونی خود و جهان را به ما وعده می‌دهد و درعین‌حال ما را با تهدید نابودی و تخریب همه آنچه داریم، همه آنچه می‌دانیم و همه آنچه هستیم، روبه‌رو می‌سازد (مارشال، ۱۳۷۹: ۴۱). گیدنز نیز معتقد است که ارزش‌ها و باورها سخت‌ترین و استوارترین

اعتقادات هستند که بر اثر مدرنیته در حال متحول شدن هستند و تنها در عصر مدرنیته، تجدیدنظر در عرف، در همه جنبه‌های زندگی انسان صورت می‌گیرد (گیدنز، ۱۳۷۹: ۱). باومن نیز اصطلاح مدرنیته سیال را برای توصیف جهان به‌عنوان شکل در حال تغییر دائمی به‌کار برده است (باومن، ۱۳۸۴). با توجه به نظریه‌های گیدنز، باومن و مارشال در مورد مدرنیته، می‌توان گفت شکل‌گیری پدیده همبازی تحت شرایطی است که افراد همباز مرزهای زندگی سنتی را درمی‌نوردند و در عرف تجدیدنظر می‌کنند و به‌جای تشکیل زندگی که دوام و پایداری از خصوصیات آن است، دنباله‌رو شکلی از زندگی هستند که سیالیت و عدم قطعیت از ویژگی‌های آن است.

تمایلات جنسی و عشق در جوامع مدرن جایگاه ویژه‌ای در زندگی انسان‌ها دارد. از نگاه فوکو در جوامع مدرن نیازهای جنسی سرکوب نشده است، بلکه در هیچ دوره‌ای تا این اندازه به مسائل جنسی توجه نشان داده نشده و درباره آن سخن گفته نشده است، در این دوره شاهد فوران شدید مسائل جنسی نامتعارف بوده‌ایم (فوکو، ۱۹۸۰). از نظر باومن نیز در جامعه سیال مدرن، افراد به‌جای پیوندهای ناگسستگی و همیشگی خواهان پیوندهای سست و بی‌قیدوبند هستند؛ به این معنا که در جامعه مدرن زنان و مردان به‌شدت محتاج به ایجاد رابطه‌اند، اما از آن هراس دارند که این ارتباط برای همیشه باقی بماند (باومن، ۲۰۰۰: ۴). این نوع نگاه به رابطه با جنس مقابل با زندگی همبازی همخوانی دارد؛ یعنی رفتن به سمت رابطه‌ای که دوام آن مشخص نیست و هدفش برطرف کردن موقت نیاز جنسی طرفین است.

زیمل در مورد لازمه عقلانیت برای زندگی در کلان‌شهر می‌گوید انسان با مغز خود واکنش نشان می‌دهد نه با قلب خود (زیمل، ۱۳۷۲). و بر نیز از عقلانیت عملی بحث می‌کند، انسان‌هایی که پیرو عقلانیت عملی‌اند، واقعیت‌های موجود را می‌پذیرند و صرفاً مصلحت‌آمیزترین راه برخورد با مشکلات پیش‌روی را مدنظر قرار می‌دهند؛ به این معنا که افراد فردگرا در کلان‌شهر طبیعتاً به شکل عقلانی عمل می‌کنند و برنامه‌های خود را براساس عقلانیت پیگیری می‌کنند.

گسترش مدرنیته در جامعه در حال گذار ما بیشتر بر ارزش‌ها و باورهای نسل جوان تأثیرگذار است. با توجه به نظریه‌های اینگلهارت، شفر، گیدنز و مانهایم می‌توان گفت ما با نسلی مواجه هستیم که به‌دنبال حفظ ارزش‌ها و باورهای سنتی نیستند و به‌راحتی ارزش‌های جدید و مغایر با ارزش‌های سنتی را متأثر از تغییرات به‌وجودآمده در جامعه بازتولید می‌کنند.

بازاندیشی، خصوصیت بارز جوامع مدرن است. بازاندیشی این امکان را فراهم کرده است که کنشگری در همباش‌ها بیشتر شود و آنان فقط به‌عنوان یک عامل منفعل در ساختار جامعه قرار نگیرند، بلکه با کنشگری خود تغییراتی در ساختار نهاد خانواده ایجاد کنند. از نظر گیدنز، حیات اجتماعی نه مجموعه‌ای از کنش‌های فردی و نه مجموعه‌ای از ساختارهای اجتماعی است. افراد (عاملان) سازنده جامعه (ساختار) هستند، اما جامعه آن‌ها را نیز محدود می‌کند. انسان‌ها به‌مثابه عاملانی اجتماعی، قدرت و توان بازاندیشی دارند (گیدنز، ۲۰۰۰).

همباش‌ها به‌عنوان عاملان تغییرات اجتماعی در جامعه، ضرورت نهاد خانواده را نیز بازیابی می‌کنند. به‌عقیده مرتن، همه ساختارها و رسوم، افکار و باورها و نظایر آن، کارکرد مثبتی ندارند؛ بنابراین می‌توان گفت شکل‌گیری سبکی از زندگی که با تشکیل خانواده به شیوه سنتی ناسازگار است، در پاسخ به این امر است که نهاد رسمی نمی‌تواند به‌خوبی کارکردهایش را مطابق شرایط افراد جامعه انجام دهد.

جهت‌گیری ارزشی مدرن بیشتر از هر چیز سنت و دین را تحلیل می‌برد. برگر و لاکمن نیز معتقدند دین، نظم اجتماعی را مشروع می‌کند و اعتبار مفاهیم دینی جهان را با یک رشته فرایندهای خاصی که به تعبیر برگر «ساختار موجه‌نمایی» است، تحکیم می‌بخشد. دورکیم نیز بر نقش مثبت و تأثیرگذار دین در جامعه تأکید دارد و عقیده دارد مناسک دینی، مانع رشد فردگرایی خودخواهانه و آنومی در جامعه می‌شوند. با توجه به رشد فردگرایی خودخواهانه در جامعه و شکل‌گیری وضعیت آنومیک می‌توان گفت رفتارکردن براساس ارزش‌های دینی در جامعه کم‌رنگ‌تر شده و این تقدس‌زدایی از دین در بین همباش‌ها بیشتر است؛ زیرا همباش‌ها به باورها و ارزش‌هایی پایبندند که مخالف ارزش‌های دینی و سنتی است.

روش‌شناسی تحقیق

برای انجام این تحقیق، از روش تحلیل تماتیک استفاده شد. تحلیل مضمون، فراگردی بازگشتی است (براون و کلارک، ۲۰۰۶: ۷). در این روش، تا زمان دستیابی به اشباع نظری، از مشارکت‌کنندگان سؤال پرسیده می‌شود. اشباع داده‌ها زمانی رخ می‌دهد که مقوله‌ها بسط یافته و در حین جمع‌آوری داده هیچ اطلاعات جدیدی به‌دست نیاید (کین، کولی، ۲۰۰۶: ۵۱۳). نمونه آماری پژوهش شامل هفت جامعه‌شناس و هفت روحانی است که با آن‌ها مصاحبه‌های عمیقی انجام شد. با توجه به اینکه در مصاحبه‌های انجام‌گرفته، به تکرار پاسخ‌ها دست یافتیم و ادامه

مصاحبه موجب دسترسی به اطلاعات جدیدی نشد، به مصاحبه پایان دادیم. همچنین برای انتخاب نمونه‌ها، از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. نمونه‌گیری هدفمند یکی از روش‌های شایع نمونه‌گیری است که گروه‌های شرکت‌کننده براساس معیارهای از قبل مشخص‌شده مربوط به سؤال ویژه پژوهش انتخاب می‌شوند (جلالی، ۱۳۹۱). اطلاعات و داده‌های لازم در این پژوهش، با استفاده از مصاحبه‌های آزاد و عمیق، جمع‌آوری شد. همچنین کدگذاری داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA صورت گرفت. با کدگذاری باز داده‌های خام در این پژوهش، در مصاحبه با روحانیون ۱۲۶ عبارت، در مصاحبه با جامعه‌شناسان ۱۰۹ عبارت، در مصاحبه با روحانیون ۷۳ مضمون فرعی، در مصاحبه با جامعه‌شناسان ۵۳ مضمون فرعی، در مصاحبه با روحانیون ۲۰ مضمون اصلی و در مصاحبه با جامعه‌شناسان ۱۶ مضمون اصلی حاصل شد. همچنین پس از بررسی دقیق داده‌های خام و مفاهیم و مقوله‌های کدگذاری‌شده، پدیده همبازی به‌مثابه مضمون کانونی به‌دست آمد و در همه مصاحبه‌ها (مصاحبه با جامعه‌شناسان و روحانیون)، همه عبارت‌های مصاحبه‌شوندگان، مستقیم یا غیرمستقیم به مفهوم پدیده همبازی اشاره دارند.

جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان جامعه‌شناس

کد	نام و نام خانوادگی	دانشگاه	حوزه تخصصی
۱	ف. ن	علوم بهزیستی	مسائل اجتماعی-رفاه اجتماعی
۲	ا. م. ا	آزاد- آشتیان	جامعه‌شناسی خانواده
۳	ع. ج	علامه طباطبایی	مطالعات زنان-خانواده
۴	م. ک	علامه طباطبایی	مطالعات زنان-خانواده
۵	ل. ف	پژوهشکده مطالعات فرهنگی-اجتماعی	مطالعات زنان-خانواده
۶	ع. ش	آزاد-تهران	جامعه‌شناسی خانواده
۷	ش. ص	پیام نور-تهران	مطالعات زنان-خانواده

مصاحبه‌شوندگان جامعه‌شناس، هفت نفر بودند که درمورد پدیده همبازی مطالعاتی انجام

داده بودند.

جدول ۲. مشخصات مصاحبه‌شوندگان روحانی

کد	نام و نام خانوادگی	دانشگاه	حوزه تخصصی
۱	م.م	معارف اسلامی	فلسفه دین
۲	مح.م	تهران	تفسیر و اخلاق
۳	م.ب	معارف اسلامی	اخلاق اسلامی
۴	ب.ق	تهران	تاریخ اسلام
۵	و.ج	معارف اسلامی	اخلاق و عرفان
۶	م.ر.م	تهران	ادیان و عرفان
۷	م.د	معارف اسلامی	تفسیر قرآن

یافته‌ها

الف) تحلیل مصاحبه‌های جامعه‌شناسان

۱. عوامل اجتماعی

۱-۱. رشد مدرنیته: زندگی به شیوه همباشی، با ویژگی‌های مدرنیته قرابت دارد. هدف از تشکیل خانواده در دوره مدرنیته، دوام خانواده نیست، بلکه هدف، بودن موقت است که به شکل زندگی سیالیت می‌بخشد. در این زندگی سیال، تعهد و مسئولیت‌پذیری بی‌معنا می‌شود و زندگی بدون توجه به خسران طرف مقابل ادامه دارد. به بیان دکتر ف. ن: «ما چه بخوایم چه نخواستیم، همباشی پدیده مدرن جامعه بشریه؛ یعنی شما هیچ جایی دنیا نمی‌تونید پیدا بکنید که مدرنیته بره. نظم مدرنیته بره و فرهنگ مدرنیته بره و همباشی وجود نداشته باشه.» همچنین از دیدگاه دکتر ع. ش: «وقتی که دخترها و پسرها می‌آن و این زندگی رو انتخاب می‌کنن، وارد یه مرحله جدید می‌شن که گویای خوانشی نو از زندگی زناشویییه. این نشون می‌ده که از زندگی‌های سنتی فاصله گرفتن و وارد گونه‌ای از زندگی‌های مدرن شده‌ن.»

۱-۲. رشد فردگرایی: گرایش به سمت همباشی، در بین افراد جامعه با رشد فردگرایی همخوانی دارد. رابطه‌ای سست و ناپایدار که هرکدام از طرفین، هر زمان که منافع خود را در خطر ببیند یا انتخاب شیوه دیگری از زندگی یا آمدن فرد دیگری در زندگی برای او منفعت داشته باشد، این زندگی را ترک می‌کند و به دنبال منافع فردی خود در شرایط بهتری می‌رود. دکتر ف. ن توضیح داد: «تو جامعه ما الان فرد اهمیت پیدا کرده. درواقع هرکسی باید اول برای خودش باشه؛ یعنی خودبودن رو شما بسیار توی ادبیات روزمره می‌شنوید. این نشون می‌ده

که جامعه ما از این نظر مدرن شده.» دکتر ع. ج. گفت: «ما الان دچار تغییرات فرهنگی خیلی زیادی شدیم که در واقع انتخاب شریک زندگی که قبلاً براساس انتخاب و ترجیح والدین یا براساس شبکه‌های خویشاوندی بود، الان براساس ترجیحات خود فرد.»

۳-۱. **رشد عقلانیت:** کنشگران فردگرا در جامعه دارای اهداف و مقاصدی هستند. این کنشگران در جهت به حداکثر رساندن سودهایشان عمل می‌کنند و به دنبال بهترین راه برای بیشینه کردن سودهایشان هستند. به نظر می‌رسد انتخاب شیوه زندگی به شکل همباشی در بین جوانان، از رشد عقلانیت در جامعه تأثیر پذیرفته است. به سخن دکتر ف. ن.: «این عقلانیتی که تو جامعه ما تسری پیدا کرده، در واقع آدم‌ها رو به سمت عقلانیت کثیف می‌بره یا عقلانیتی که فقط و فقط خودشو می‌شناسه؛ بنابراین تو این جور فضایی، شما با کنشگرانی روبه‌رو هستید که درجه فردیت بسیار بالایی دارن و از اون طرف آدمای بسیار عقل‌گرایی هم هستن.»

۴-۱. **ضرورت اجتماعی:** تقابل بین سنت و مدرنیته نیازهای متنوع و تازه‌ای را در جامعه ایجاد می‌کند. هر پدیده‌ای که در جامعه ایجاد می‌شود، برپایه نیازهایی است که با نهادهای موجود در جامعه برطرف نمی‌شود یا برای بسیاری از افراد با محدودیت‌هایی روبه‌رو است؛ بنابراین می‌توان گفت شکل‌گیری و گسترش پدیده همباشی نوعی ضرورت اجتماعی است. دکتر ا. ع. اظهار کرد: «اگر بپذیریم که پیدایش این نوع رابطه به عنوان یه ضرورت اجتماعی اتفاق می‌افته و کارکردی رو برای این نوع روابط در نظر بگیریم، باید سعی بکنیم توی جامعه شرایط وقوع ازدواج‌هایی رو فراهم کنیم که با انتخاب فردی همراه باشه و حد انتخاب زوجین رو به رسمیت بشناسه.»

دکتر ف. ن. توضیح داد: «توی غرب چون یکی از قواعد ازدواجشون این جوریه که دوتا زوجی که با همدیگه ازدواج می‌کنن، وقتی می‌رن محضر دارایی‌شون رو ثبت می‌کنن. به خاطر همین خیلی از آدم‌ها چون نمی‌خوان ثروتشون رو با طرف مقابل شریک بشن، تن می‌دن به یه رابطه همباشی.»

۲. عوامل فرهنگی

۱-۲. **آموزش ندادن:** بی‌اهمیت بودن آموزش به وسیله عوامل اجتماعی شدن (خانواده، مدرسه، رسانه‌ها و...) درباره سبک‌های زندگی که با عرف و فرهنگ جامعه همخوانی ندارد، سبب می‌شود افراد بدون هیچ‌گونه آگاهی، به این سبک از زندگی وارد شوند. در صورتی که جامعه

برای آموزش، برنامه‌ای نداشته باشد، می‌توان انتظار شکل‌گیری و گرایش به سبک‌های مختلف زندگی از جمله همباشی در بین جوانان داشت. دکتر ل. ف. گفت: «تصور کنید دختری که مهارت‌هایش پایینه، آگاهی‌هایش پایینه، وارد چنین رابطه و چنین شکلی می‌شه... آموزش همچنان تو همه جای دنیا، پایدارترین روش برای حل مسئله باقی مونده...» دکتر ع. ش. نیز اشاره کرد: «نقش رسانه رو هم توی مسئله شکل‌گیری ازدواج سفید در نظر بگیریم؛ یعنی بدون اینکه اینا کارکردش رو بهش توجه کرده باشن که ممکنه به این مسیر بره.»

۲-۲. **شکل‌گیری رابطه سیال عاطفی:** برای زندگی به شکل همباشی، هیچ پایانی در نظر گرفته نمی‌شود و هر زمان هرکدام از طرفین بخواهند، این زندگی را ترک می‌کنند. این امکان در زندگی همباش‌ها از طرفی برای همباش‌ها جذابیت دارد و از طرفی مهم‌ترین دغدغه آن‌ها و برایشان نگران‌کننده است. اگرچه ورود به این شکل از زندگی با تصمیم مشترک هر دو زوج صورت می‌گیرد، خروج از آن با تصمیم یکی از طرفین عملی می‌شود. دکتر ش. ص. گفت: «توی همباشی رابطه‌ای تشکیل می‌شه که پایدار نیست و هر لحظه در معرض فروپاشیه. با سپری شدن زمان، تو رابطه همباشی، پسران به احتمال بیشتری تمایل به خاتمه دادن این رابطه دارن. این مسئله به دلیل هزینه‌های اجتماعی، در بیشتر موارد از طرف دختران کمتر پذیرفته می‌شه.»

۳-۲. **گمنامی:** با افزایش شهرنشینی و کاهش تعامل رودررو، فرد در جامعه از آزادی زیادی برخوردار می‌شود. با اینکه این آزادی در بعضی شرایط برای فرد محدودیت ایجاد می‌کند، به او قدرت انتخاب می‌دهد. ما به عنوان یک شخص گمنام، در جامعه‌ای زندگی می‌کنیم که در مقابل غریبه‌ها (سایر افراد جامعه به جز آشنایان) نیازی به توجیه کردن انتخاب‌ها و تغییر رویه‌هایمان در زندگی نداریم. به بیان دکتر ا. م. ا.: «با رشد سریع شهرنشینی و اون موضوعی که جامعه‌شناسان انحرافات با عنوان گمنامی، توی شهر یا امکان پنهون شدن توی شهر از اسم می‌برن، این فضا برای دختران و پسرانی که به دلیل تحصیل، از شهرهای خودشون کنده شده بودن و به شهرهای بزرگ می‌اومدن، کم‌کم فراهم شد؛ بنابراین از یه طرف موانع ذهنیش برطرف شد و از طرف دیگه، مبانی اجتماعی و پایه‌های اجتماعیش فراهم شد.»

۴-۲. **پذیرش دوستی دختر و پسر:** اگرچه در جوامع سنتی ما، برای ارتباط دختر و پسر چارچوب‌هایی مشخص و تعریف شده وجود دارد، طی دهه‌های اخیر که جامعه ما، تحت

تأثیر مدرنیته قرار دارد، در ارتباط دختر و پسر تغییراتی به وجود آمده است؛ به گونه‌ای که به نظر می‌رسد جامعه و عرف، دوستی دختر و پسر را پذیرفته و با آن کنار آمده است. از نظر جامعه‌شناسان، این عادی‌شدن دوستی بین دختر و پسر، در گسترش پدیده همبازی تأثیرگذار است. دکتر ل. ف. م. گفت: «به نظر می‌رسد جامعه در سطح فرهنگی خودش دایره پذیرش می‌کند که دختری رابطه جنسی داشته باشد؛ یعنی این نیست که به دختر تو خیابون با به پسر آشنا بشه و بگه الان بریم تو به خونۀ مشترک. این ناشی از همون روابط طولانی مدته که تبدیل می‌شه به این پدیده.»

۲-۵. سنت شکنی: سنت شکنی و عبور از آنچه جامعه سنتی آن را باارزش می‌داند، با ورود ارزش‌های مخالف ارزش‌های دینی و سنتی در جامعه امکان رشد پیدا کرده است. از این رو ارزش‌های دینی و سنتی را که از نظر نسل جدید کارکرد مثبتی ندارد، تغییر و بازتعریف می‌کنند. از نظر جامعه‌شناسان، رشد مدرنیته امکان بازنگری را در ارزش‌های دینی و سنتی فراهم ساخته است. دکتر ف. ن. توضیح داد: «دیگه بحث اینجاست که درواقع خانم‌ها قبلاً به دلیل مقیدات سنت وارد این رابطه نمی‌تونستن بشن، ولی مردها می‌تونستن همسر دیگه‌ای داشته باشن. مدرنیته به فضایی فراهم کرده که زن‌ها می‌تونن وارد این رابطه بشن.» دکتر ع. ا. نیز به گونه دیگری همین موضوع را بیان کرد: «گروهی از جوانان بار اومدن با عقایدی متفاوت، با نگاهی سکولار... می‌خواستن از قید سنت‌هایی که در گذشته وجود داشت، رهایی پیدا کنن و درهرحال ازدواج رو به شکل دیگه‌ای معنا می‌کردن که با اون معنای معمول توی جامعه سنتی تفاوت زیادی پیدا کرده بود.»

۲-۶. جاذبه همبازی: نسل جدید در مقابل نسل گذشته، برای شیوه زندگی خود حق انتخاب بیشتری دارد. انتخاب زندگی به شیوه همبازی نیز با افزایش قدرت انتخاب افراد همراه بوده است. انتخابی که تمام مسئولیت‌های آن به‌عهده خود فرد است و به دلیل مسئولیت و تعهد کمتری که فرد در این شکل از زندگی باید پذیرا باشد، این انتخاب را برای آن‌ها جذاب ساخته است. دکتر ف. ن. گفت: «ازدواج به شیوه سنتی ایرادش اینه که بقای این شکل از زندگی مقید شده به یه سری چیزهای بیرون از نهاد خانواده مثل مهریه، ولی در این شکل از زندگی بقای رابطه به خود رابطه وابسته است... شاید یکی از جاذبه‌هاش واسه دخترها اینه که اینا قدرت انتخاب‌گری بهشون می‌ده و این براشون خوشاینده.» دکتر ا. ع. ا. اظهار داشت: «برخلاف جامعه سنتی که محدوده انتخاب زوجین بسیار پایین بود و خانواده عملاً این

انتخاب رو انجام می‌داد، این شکل تازه، اون تسلط و اون انتخاب رو از طرف شخص دیگه‌ای نمی‌پذیرفت و می‌خواست ازدواج به شکل متفاوتی رقم بخوره.»

۳. عوامل اقتصادی

۳-۱. بی‌ثباتی اقتصادی: تحت تأثیر جهانی‌شدن اقتصاد، جامعه ما نیز دچار تحول شده است. در جامعه‌ای که ثبات اقتصادی وجود نداشته باشد، تصمیم‌گیری برای تشکیل خانواده به شکل سنتی، با مشکلاتی همراه خواهد بود. به این دلیل جامعه‌شناسان معتقدند بحران‌های اقتصادی جامعه طی سال‌های اخیر در رشد پدیده همبستگی تأثیرگذار است. دکتر ل. ف. بیان کرد: «شرایط اقتصادی و اجتماعی مون داره درهم تنیده‌تر می‌شه و به‌جای اینکه این درهم تنیدگی عامل تعامل بشه، داره عامل ریزش می‌شه. خیلی‌ها امسال تصمیم داشتن ازدواج کنن، ولی با این تغییرات اقتصادی، از ازدواج پشیمون شدن.»

۳-۲. مصرف‌گرایی: مصرف‌گرایی اجازه بازنمایی سبک‌های زندگی مختلف و نیز ذائقه‌های مختلف را می‌دهد. در جامعه ما مصرف‌گرایی به‌عنوان یک ارزش مطرح است و موجب تمایز افراد مختلف از یکدیگر می‌شود. از آنجا که همه افراد جامعه قدرت اقتصادی مشابهی ندارند، دست به انتخاب گزینه‌هایی برای زندگی کردن می‌زنند که با ارزش‌ها و فرهنگ جامعه ناسازگار است. دکتر ع. ا. گفت: «به‌رحال اون ازدواج به شکل سنتی قابل‌تغییر نیست؛ مگر اینکه فرم‌های دیگری از مناسبات به‌وجود بیاد و طبعاً وقتی به راه‌های دیگری جامعه فکر بکنه، همبستگی یکی از بهترین راه‌هاست.» دکتر ل. ف. نیز اظهار داشت: «تا وقتی که در جامعه‌ای برندهای خارجی، زندگی لاکچری، تشویق به مصرف، ترغیب به خرید بیشتر، این چهارتا با هم پیوند خورده‌ن، نباید منتظر باشیم که نظام ازدواج و خانواده که به بخش مهمش رو اقتصاد تأمین می‌کنه، سالم بمونه.»

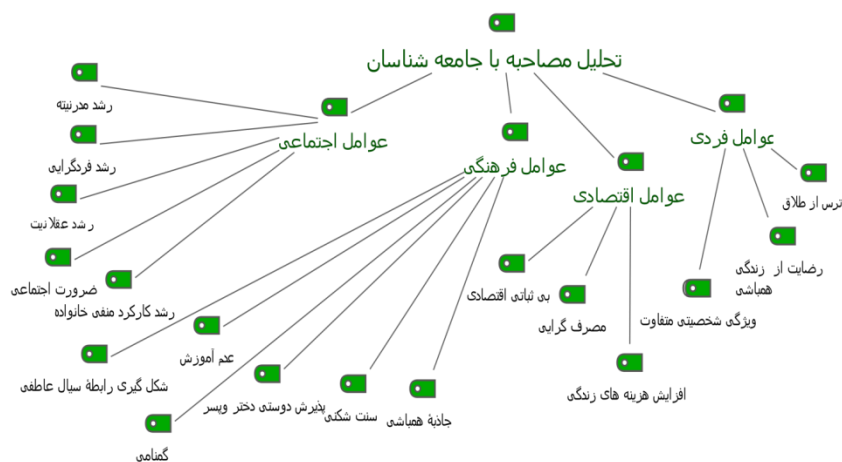
۴. عوامل فردی

۴-۱. ویژگی شخصیتی متفاوت: همباش‌ها به‌عنوان عواملان تغییر در جامعه در نظر گرفته می‌شوند؛ افرادی که ویژگی شخصیتی متفاوتی از سایر افراد جامعه دارند. آن‌ها به‌گونه‌ای بازاندیشانه فعالیت‌های خویش را در نهاد خانواده و چگونگی تشکیل خانواده بازبینی می‌کنند و توان آن‌ها در تأثیرگذاری برای تغییر شرایط اجتماعی نیز ناشی از همین عاملیت و

بازاندیشی زندگی است. دکتر ف. ن. بیان کرد: «این آدمایی که گرایش به همباشی را انتخاب می‌کنند، حتماً دارای یه‌سری ویژگی‌های خاص هستند؛ مثلاً اینا آدمای ریسک‌پذیری هستن؛ آدمایی هستن که چطوری زندگی کردنشون برای خودشون مهمه؛ یعنی انتخاب‌گرن؛ یعنی درجه جنسی بالایی دارن، هرکسی وارد این رابطه نمی‌شه.»

۲-۴. ترس از طلاق: در جامعه سنتی، طلاق بین زوجین به‌سختی صورت می‌گرفت و افرادی که از هم جدا می‌شدند، برچسب می‌خوردند و تا مدت‌ها سنگینی و سرزنش نگاه اطرافیان را دریافت می‌کردند. با ورود مدرنیته طلاق گرفتن، به‌عنوان یک راه‌حل در بین زوجین پذیرفته شده است و مانند گذشته افرادی که طلاق می‌گیرند، وجدان جمعی را جریحه‌دار نمی‌کنند. دکتر ل. ف. گفت: «اونقدر هزینه‌های طلاق بالاست که شما وقتی به کیس‌های خونواده‌ها می‌رسید، وقتی خونواده در یه طیف قرار گرفته بین اینکه بچه‌ش سه ماه با طرف زندگی کنه تا اینکه بره ازدواج کنه، بعد از سه ماه برگرده به خونده‌ش با یه لول خیلی سنگین اجتماعی... اینجا پذیرش اجتماعی هم در مقابل این پدیده‌ها آغاز می‌شه.»

مدل ۱. الگوی به‌دست‌آمده از مصاحبه با صاحب‌نظران جامعه‌شناس، با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA

ب) تحلیل مصاحبه‌های روحانیون

۱. عوامل اجتماعی

۱-۱. تأثیر رسانه‌ها: روحانیون به تأثیر منفی رسانه‌های دیداری و شنیداری بر شکل‌گیری زندگی به شکل همباشی معتقد بودند. در شرایط فعلی جامعه ما که افراد جامعه بیشترین

زمان خود را در شبکه‌های اجتماعی و تماشای فیلم‌های ماهواره‌ای می‌گذرانند، انتظار تغییر در انتخاب روش‌های جدید برای تشکیل زندگی امری طبیعی و بدیهی محسوب می‌شود. یکی از روحانیون (و. ج.) گفت: «آموزش نداریم ضدش آموزش بدیم، تبلیغ نداریم ضدش تبلیغ بدیم، الان مثلاً به دختر بدون قضیه همباشی چیه... الان اینستاگرام و تلگرام، گوی سبقت رو از صداوسیما می‌روده.»

۲-۱. پذیرش رشد همباشی: تمام هنجارشکنی‌هایی که در جامعه اتفاق می‌افتد و به دنبال آن، تشکیل سبک زندگی متفاوت با فرهنگ عام جامعه را می‌دهد، ابتدا به‌عنوان یک پدیده اجتماعی مطرح می‌شود و با افزایش تعداد افرادی که در این مسئله درگیر می‌شوند و آسیب می‌بینند و مطالب و بحث‌هایی که در رسانه‌ها درمورد آن مسئله انتشار پیدا می‌کند، به‌عنوان مسئله اجتماعی مطرح می‌شود. روحانیون مصاحبه‌شونده معتقدند یکی از دلایل توجه به پدیده همباشی، پرداختن به این موضوع است. م. م. گفت: «خونه مجردی زیاده، اما همباشی رو چون ما هیچ آماری نداریم، اینایی هم که غالباً می‌گیم در حال رسته، این صرفاً به نوع استحصاله؛ چون اشاعه این حرف‌ها خودش اشاعه منکره.» م. نیز بیان کرد: «من بعید می‌دونم جامعه اینقدر رها شده باشه... این رهایی رو که توی اروپا هست... الان با هر بچه‌ای که تو کوچه خیابون و توی دانشگاه مصاحبه کنید، هیچ‌وقت علاقه‌مند به این‌جور زندگی نیست.»

۲. عوامل اقتصادی

۲-۱. شرایط نامناسب اشتغال: نداشتن امنیت شغلی به‌معنای نداشتن اطمینان و انگیزه برای افراد است و امکان تصمیم‌های بلندمدت برای آینده را عملاً غیرممکن می‌سازد. یکی از مهم‌ترین شرایطی که برای ازدواج سنتی به‌ویژه برای مردان لازم و ضروری است، داشتن شغل ثابت با درآمد مناسب است. از نظر روحانیون، شرایط نامناسب اقتصادی می‌تواند عامل گرایش جوانان به سمت زندگی همباشی باشد. به سخن م. ر. م.: «ما تو فرهنگمون به‌سری قیدوبندها و مشکلاتی برای مسئله ایجاد شده که اینا درواقع به دین برنمی‌گرده؛ مثلاً به پسر تحصیلات لیسانسش رو باید توی سن بیست‌ودوسالگی بگیره، بعد بره سربازی. بیست‌وچهارسالگی تازه این می‌خواد وارد بازار کار بشه.» م. د نیز توضیح داد: «پیش‌بینی واقعی که توی ذهنمه، پیش‌بینی خوبی نیست. حالا شاید ناامیدانه باشه، ولی خب ما امید

داریم که شرایط اقتصادی بهتر بشه؛ یعنی اون شرایط بد اقتصادی می‌تونه به انگیزه باشه برای این افراد.»

۲-۲. **حسابگرانه عمل کردن:** وقتی در چارچوب تشکیل خانواده، افراد جامعه نتوانند به اهداف خود برسند و در مقابل سبکی از زندگی وجود داشته باشد که در آن با هزینه‌ها و محدودیت‌های کمتری بتوانند به اهداف خود برسند، انتخاب و گرایش به سمت زندگی همباشی بیشتر می‌شود. مح. م. اظهار داشت: «آدم سبک‌سنگین می‌کنه وقتی که می‌بینه این طرف اینقدر براش راحت و اون طرف دست نیافتنی... و آگه این قبح دینیش هم برداشته بشه، خب ما هم حرکت می‌کنیم به سمت همون جایی که غربی‌ها دارن.» و ج. نیز گفت: «سختی ازدواج عامل می‌شه... ببینید کسی که به دین مثلاً یا اعتقاد نداره یا پایبند نیست، خوب از اون ور تابع تمایلاتشه. معلومه که اصلاً منطق می‌گه بره به این سمت تا اون یکی. آخه یه بار هیچ مسئولیتی به عهده نمی‌گیرید، یه بار مسئولیت به عهده می‌گیرید.»

۳. عوامل فرهنگی

۳-۱. **کژکارکردن سنت‌ها و عرف:** کژکارکردن به این معنا است که یک ساخت یا یک رویه ممکن است تأثیر بیمارگونه‌ای بر نظام داشته باشد. با اینکه جامعه ما به سمت مدرن‌شدن در حال حرکت است، سنت ازدواج و آداب و رسوم می‌شود که برای ازدواج سنتی در جامعه دارای ارزش است، روزه‌روز پررنگ‌تر می‌شود که این اتفاق از نظر روحانیون اسراف به حساب می‌آید. مح. م بیان کرد: «یه سری محدودیت‌ها از جانب دین اومده که خیلی نیست. اونا رو ما می‌تونیم بپذیریم، اما اون محدودیت‌های اضافه‌ای که اصلاً هم قابل توجیه نیست، از طرف عرف، خانواده‌ها و جامعه به ازدواج ضمیمه شده. اونا مطمئناً تأثیرگذارند روی این مسئله.» م. د. نیز اظهار داشت: «چه اشکالی داره دختر و پسر همون طوری که الان به عنوان همباشی هستن و توی خیلی از موارد پدر و مادر می‌دونن، اما جلوگیری نمی‌کنن، خب بیان همین رو در قالب ازدواج شرعی و قانونی قرار بدن؟»

۳-۲. **تأثیر دیگری مهم:** دیگری مهم اشخاصی هستند که بر رویکردهای افراد تأثیر بسیاری دارند. افراد مذهبی به ارزش‌هایی پایبند هستند که با دین و شرع ما سازگاری دارد و در صورت پذیرش این عقاید توسط جوانان و درونی‌شدن در آن‌ها، هم‌نویی با ارزش‌ها و هنجارهای جامعه افزایش پیدا می‌کند و امکان شکل‌گیری پدیده همباشی که در تعارض با

ارزش‌ها و هنجارهای عمومی جامعه است، کمتر می‌شود. و. ج. گفت: «شما عمر یه بچه رو از پنج‌سالگی که می‌ره مهدکودک، تا دانشگاه وقتش رو تلف می‌کنه. یه سری چیزهایی که ندونه هم مهم نیست، ولی این مسائل خیلی مهم کجا اشاره می‌شه؟ اون وقت این چیکار می‌کنه؟ الگوش اینستاگرام مثلاً فلانی یا فلان کانال تلگرام می‌شه.» م. د نیز اظهار کرد: «چون افراد با هم ارتباط دارن، وقتی ببینن کسانی که این جور زندگی رو انتخاب کردن. بعد آگه به یه مشکلاتی بربخورن، می‌گن آره مثلاً کاشکی ما هم این جوری زندگی می‌کردیم؛ حالا آگه به هر حال تعهد و تقوای دینی نداشته باشن.»

۳-۳. الگوپذیری از غرب: «افراد جامعه در حال گذار ما که در حال تجربه مدرنیته هستند، با درونداهای متنوعی برای شکل‌گیری ارزش‌هایشان مواجه هستند؛ بنابراین الگوپذیری از یک منبع کارکرد خود را از دست می‌دهد و مردم جامعه ما به‌خصوص جوانان، طی مراحل زندگی‌شان، با الگوهای متفاوتی برای انتخاب‌هایی که پیش‌رو دارند، در زندگی مواجه می‌شوند و دست به انتخاب می‌زنند. م.م بیان کرد: «این پدیده همباشی که از غرب وارد مملکت ما شده و باید با همون مفاهیم خودشون تعریفش کنیم، در مجموع پدیده‌ایه که با فرهنگ اسلامی و ایرانی ما کاملاً ناسازگاره.» ب. ق. گفت: «توی ایران حجاب نهادینه بوده. اومدن بی‌حجابی رو توی ایران رواج بدن یه عده از همین پاپیونیا. یه عده از همون آدمایی که تو غرب تحصیل کرده بودن؛ یعنی این باعث می‌شه که یه ازدواج خوب، یه ازدواج صحیح، حرمتش از بین بره.»

۴-۳. هنجارشکنی دختران: دیدگاه‌های سنتی، نقش‌های متمایزی را برای زنان و مردان در نظر می‌گیرند، ولی دیدگاه‌های مدرن، بر توزیع برابر قدرت بین زن و شوهر تأکید می‌کنند. ارتباط و رابطه جنسی داشتن برای دختر در جامعه ما تبعات بیشتری در مقایسه با پسران به همراه دارد و براساس عرف جامعه، دخترها باید کنترل بیشتری بر احساسات خود داشته باشند؛ بنابراین دختری که رابطه جنسی خارج از چارچوب ازدواج رسمی داشته باشد، با عناوین مختلف برچسب می‌خورد. م. م. توضیح داد: «حتی آگه یه جوون، نه همباشی، فحشا انجام بده دختر، خود دختر بهش بگه که نگاه کن آگه می‌خوای با من باشی باید عقد شرعی بکنیم، خود دختر راهنمایی کنه.» یکی از روحانیون اظهار کرد: «دخترخانمی که شب با پسر، خب وقتی که از بکارت می‌آد بیرون، یه زن فاحشه می‌شه. بعد هم معلوم نیست این زنی که با این آقا الان توی خونه زندگی می‌کنه، فقط با اون آقا ارتباط برقرار کنه.»

۴. عوامل دینی

۴-۱. نداشتن دانش دینی: از نظر روحانیون، یکی دیگر از شرایط زمینه‌ای، آشنانیدن افراد جامعه با راه‌حل‌هایی است که در جامعه مشروع به حساب می‌آیند. به دلیل فاصله‌گرفتن مردم از دین، دانش دینی آن‌ها کاهش پیدا کرده است و با راه‌حل‌هایی که دین برای افراد جامعه دارد، بیگانه هستند. م. ح. م. گفت: «مطمئناً اون جوونی که تن به همباشی داده، آگه بهش بگیریم این راه دینی هم وجود داره، قطعاً این راه رو ترجیح می‌ده به اون راهی که شیطانیه و پراز گناهه». و. ج. نیز اظهار کرد: «حتی گونه‌های ازدواج رو نمی‌شناسن؛ مثلاً ازدواج می‌شه شرعاً همیشگی باشه یا اینکه نه وقت تعیین بشه براش؛ مثلاً می‌شه تمدید بشه.»

۴-۲. تقدس‌زدایی از دین: از نظر روحانیون، رواج اندیشه سکولار و اومانیستی، زمینه را برای تقدس‌زدایی از دین فراهم می‌سازد. با ظهور جامعه مدرن، به تدریج از اهمیت دین در زندگی سیاسی و اجتماعی مردم کاسته می‌شود و سکولارشدن یا عرفی‌شدن بیانگر بخش مهمی از اتفاقی است که در جهان معاصر در حال وقوع است. م. م. بیان کرد: «اندیشه سکولاریستی و ماتریالیستی که به معنای جدایی دین از رویکردهای فردی و اجتماعی، این می‌تونه در رأس و به عامل مهم باشه» مح. م. اظهار داشت: «از این فاجعه بزرگ‌تر، ما کمتر می‌تونیم توی جامعه داشته باشیم. در یک جامعه دینی اینقدر ارزش‌ها کم‌رنگ شده باشن که افراد به سمت این جور زندگی‌ها و این جور گناهان کشیده بشن.»

۴-۳. نامتعارف‌بودن ازدواج موقت در عرف جامعه: در دین اسلام برای افرادی که شرایط ازدواج دائم ندارند، ازدواج موقت در نظر گرفته شده است. در ازدواج موقت، مرد موظف نیست همه مخارج همسر خود را به‌عهده بگیرد، اما اگر فرزندی در این ازدواج متولد شود، همه مسئولیت‌های پدر و مادر، مانند هزینه‌های مالی و تربیت فرزند و... به‌عهده زن و شوهر است. م. ر. م. بیان کرد: «در شرایطی که یک ازدواج کامل امکان نداره یا سخته، اون راهکاری که دین قرار داده ازدواج موقته... خیلی افراد حتی ممکنه طرف به گناه همباشی راضی باشه، ولی انگار این‌رو زشت‌تر و بدتر از اون می‌دونه.» م. ب. گفت: «چه بسا این ازدواج موقت رو مقدمه قرار بدیم برای ازدواج دائم... اینا باعث می‌شه که خیلی پاک‌تر توی چارچوب خودش بمونه.»

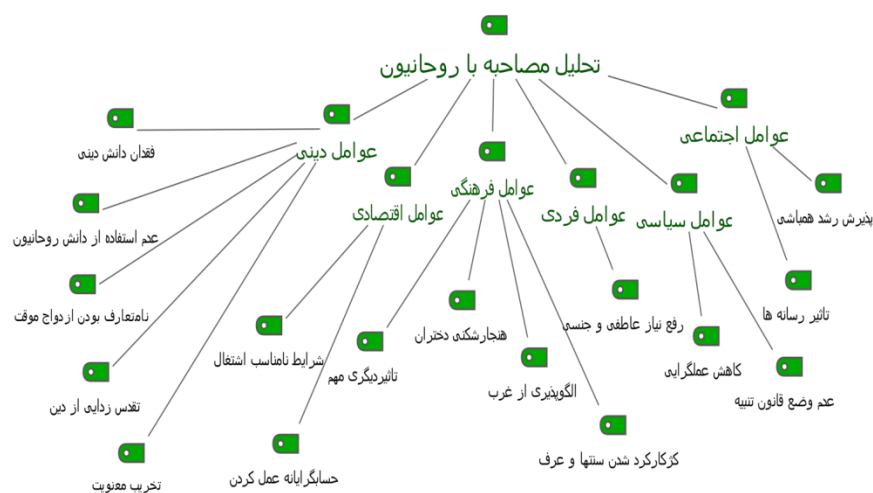
۵. عوامل سیاسی

۱-۵. کاهش عملگرایی: تغییر ارزش‌ها و باورهای جوانان در جامعه مسئله مهمی است. مسئولان جامعه برای اینکه جامعه در شرایط نامناسبی قرار نگیرد، باید برنامه‌های عملی و کاربردی ارائه دهند. زمانی که جوانان در جامعه رها شوند، به دنبال راه‌هایی می‌روند که آسیب‌هایی به دنبال خواهد داشت. و. ج. گفت: «وقتی ما نمی‌بینیم مجری‌ها دغدغه داشته باشند، اگر هم داشته باشند، اولویت صدهزاره، خب همین می‌شه دیگه.» ب. ق. نیز اظهار داشت: «عقل سالم می‌گه توی جامعه سالم باید به فرمانبر یه رهبر دستور بده، متأسفانه اجزا با رهبری هماهنگ نیستن. دومین مسئله اینه که توی بحث فرهنگی، ما ده‌ها متولی داریم که یه سیاست واحد رو دنبال نمی‌کنن.»

۲-۵. وضع نکردن قانون تنبیه: روحانیون معتقدند به دلیل اینکه این شکل از زندگی برای افراد جامعه آسیب‌زا است، باید با نظارت قانونی همراه باشد و برای افرادی که درگیر این شکل از زندگی هستند، مجازات اعمال شود. در واقع با تصویب نکردن قانون برای افرادی که وارد این زندگی می‌شوند و این سبک از زندگی را انتخاب می‌کنند، زمینه برای گسترش آن فراهم می‌شود. م. م. اظهار کرد: «بالاخره یه امر وارداتیه. ما باید اون رو تعریف کنیم و براساسش قانون وضع بکنیم. من معتقدم قانون ناقصه. هر امری که قانون بشه، کسی دیگه نمی‌تونه درموردش حرف بزنه.»

۶. عوامل فردی

رفع نیاز عاطفی و جنسی: از آنجا که شرایط ازدواج در جامعه ما با موانع مختلفی مواجه شده است، گرایش به سمت روش‌های غیرقانونی و خلاف شرع و رابطه‌های خارج از چارچوب ازدواج افزایش یافته و همبازی یکی از گزینه‌هایی است که جوانان برای رفع نیاز طبیعی جنسی و عاطفی خود و سرکوب نکردن عواطف جنسی، به سمت آن کشیده شده‌اند. مح. م. گفت: «راه شرعی که برایشون باز نباشه، تنها راه رو توی همین مسئله می‌بینن. از اون طرف تقییدات و ارزش‌های دینی کم‌رنگ شده. خب به قول ما طلبه‌ها، مقتضی کاملاً موجوده و مانعی هم وجود نداره.» م. م. گفت: «دختر نیاز جنسی داره، پسر نیاز جنسی داره و اونا می‌آن تحت یه شرایطی که خودشون دوست دارن و خودشون ساخته‌ن، زیر یه سقف می‌آن با هم زندگی می‌کنن و اصلاً هم کاری به هنجارهای اجتماعیش ندارن.»

مدل ۵. الگوی به‌دست‌آمده از تحلیل مصاحبه با روحانیون، با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف تحلیل جامعه‌شناختی پدیده همبازی از منظر روحانیون و جامعه‌شناسان و پاسخگویی به دو سؤال زیر انجام شد: عوامل تأثیرگذار بر پیدایش پدیده همبازی از نظر صاحب‌نظران جامعه‌شناسی چیست و از نظر روحانیون چه عواملی بر پیدایش پدیده همبازی تأثیرگذار است؟ برای پاسخگویی به این پرسش‌ها، با هفت روحانی و هفت جامعه‌شناس مصاحبه‌های عمیق انجام گرفت.

جامعه ایران جامعه‌ای سنتی-مذهبی است، اما مانند سایر کشورها از نفوذ مدرنیته در امان نمانده و ارزش‌ها و باورهای سنتی مردم در مواجهه با مدرنیته به چالش کشیده شده است. این چالش بین سنت و مدرنیته تأثیر زیادی بر آسیب‌زاد بودن پدیده همبازی در جامعه ما دارد. همچنین این دوگانگی سنت و مدرنیته در جامعه سبب شکل‌گیری دیدگاه‌های متفاوت در مورد پدیده همبازی شده است. همبازها متأثر از مدرنیته و ارزش‌های آن، این سبک از زندگی را برگزیده‌اند و زمینه‌ها و شرایط متعددی آن‌ها را به سمت این نوع زندگی کشانده است. از یک طرف، روحانیون که دیدگاه آن‌ها به عرف، سنت، ارزش‌های دینی و قانون جامعه نزدیک است و پذیرش سبکی از زندگی را که با ارزش‌ها و هنجارهای جامعه ما ناسازگار باشد، به‌هیچ‌وجه نمی‌پذیرند و از طرف دیگر، جامعه‌شناسان شکستن خط قرمزها و پذیرش ارزش‌های جدید را نوعی بازناندیشی می‌بینند که در بین نسل جوان وجود دارد و به‌نوعی معتقدند ارزش‌های نسل

گذشته در شرایط جامعه ما که در حال گذار است، بازتولید نمی‌شود؛ بنابراین تغییرات پیش‌آمده در جامعه در زمینه شکل‌گیری پدیده همباشی، برای جامعه‌شناسان دور از انتظار نیست.

به دلیل غیرمجاز بودن این شکل از زندگی، پژوهشگران داخلی بیشتر به مطالعه و بررسی بسترها و زمینه‌های شکل‌گیری این پدیده پرداختند؛ مطالعاتی که در آن، دسترسی به نمونه موردنظر با دشواری همراه بوده و امکان انجام پیمایش و نگرش‌سنجی کمتری درمورد این پدیده وجود داشته است؛ بنابراین تحقیقات داخلی با روش کیفی و با نمونه‌های محدود انجام شده است. تحقیقات خارجی که ابعاد مختلفی از این سبک زندگی را با نمونه‌های فراوان و بیشتر در قالب پیمایش که به راحتی قابل دسترسی هستند بررسی کردند. حتی در مواردی به دلیل دردسترس بودن آمار کلی همباش‌ها، امکان مقایسه شرایط زندگی آن‌ها در چندین کشور برای پژوهشگران خارجی فراهم شده است؛ زیرا همباشی در این جوامع شکل هنجار گرفته و عرف، آن را پذیرفته است و حتی در مواردی همباش‌ها از حمایت قانونی نیز برخوردارند. از این رو علاوه بر اینکه تعداد تحقیقات خارجی انجام‌شده در زمینه همباشی بیشتر است، کیفیت زندگی همباش‌ها از جهات مختلف نیز مورد بحث و مطالعه پژوهشگران خارجی واقع شده است. در این پژوهش، پدیده‌های همباشی از نگاه صاحب‌نظران (جامعه‌شناسان و روحانیون) تحلیل شد که در مقایسه با پژوهش‌های پیشین، دارای نوآوری بود. با توجه به تعریف پدیده همباشی و این مهم که ما در جامعه‌ای مذهبی و در حال گذار زندگی می‌کنیم، گروه‌ها و صاحب‌نظران مختلف، نگاه‌ها و تحلیل‌های متفاوتی به شکل‌گیری و گسترش این پدیده دارند.

تحلیل نتایج مصاحبه با صاحب‌نظران (روحانیون و جامعه‌شناسان) نشان داد این دو گروه نوع نگاهشان به پدیده همباشی متفاوت است. اگرچه در برخی موارد مشابهت‌هایی بین این دو گروه به چشم می‌خورد، تفاوت نگرشی آن‌ها بیشتر از تفاهمشان درمورد این شکل از زندگی است. همان‌طور که انتظار می‌رفت، روحانیون بیشتر به جنبه دینی این پدیده توجه دارند و گسترش این سبک از زندگی را به مثابه گسترش فساد در جامعه می‌بینند و جامعه‌شناسان گسترش پدیده همباشی را به عنوان یک واقعیت اجتماعی بررسی و تحلیل می‌کنند. نگاه جامعه‌شناسان به پدیده همباشی مانند سایر پدیده‌ها و مسائل اجتماعی است و نگرش مدرن به این پدیده دارند و نگاه روحانیون سنتی و برگرفته از دستوره‌های دینی و الهی است.

مدرنیته و تغییرات حاصل از آن، نهاد خانواده را نیز درگیر ساخته است؛ به گونه‌ای که خانواده بسیاری از کارکردهای خود را از دست داده و شکل آن تغییر یافته است. از نظر

جامعه‌شناسان به هر میزان که جامعه مدرن شود، پدیده‌های خاصی در دوران مدرن نیز افزایش پیدا می‌کند و پدیده همباشی از نظر جامعه‌شناسان مختص جامعه مدرن است؛ بنابراین هر جا که شاهد ورود مدرنیته باشیم، پدیده همباشی نیز قابل مشاهده است. با توجه به نظریه‌های گیدنز، باومن و مارشال درباره مدرنیته، می‌توان گفت شکل‌گیری پدیده همباشی تحت شرایطی است که افراد همباش مرزهای زندگی سنتی را درمی‌نوردند و در عرف تجدیدنظر می‌کنند و به‌جای تشکیل زندگی که دوام و پایداری از خصوصیات آن است، دنباله‌رو شکلی از زندگی هستند که سیالیت و عدم قطعیت از ویژگی‌های آن است. یعنی شیوه‌ای متفاوت از زندگی که فقط با دود شدن و به هوا رفتن سنت‌ها و ارزش‌های سخت امکان‌پذیر است. تجربه مدرنیته ارزش‌های سنتی را محو می‌کند و ارزش‌ها و باورهای جدید را جایگزین سنت‌ها می‌کند. عقلانیت و بازاندیشی در افراد همباش آن‌ها را به انتخاب سبکی از زندگی می‌کشاند که دارای سیالیت زیادی است. به عقیده باومن، در زندگی سیال مدرن هیچ‌گونه پیوند دائمی و پایداری وجود ندارد و هرگونه رابطه‌ای که ما برای مدتی آن را ادامه می‌دهیم، باید بسیار سست باشد که تا حد امکان و به‌سادگی و با تغییر شرایط، این رابطه قابل فسخ باشد. نداشتن تعهد و مسئولیت‌پذیری، لازمه سیالیت زندگی همباش‌ها است. زندگی که برای ماندن ساخته نشده است، بلکه موقت است. علاوه بر این، نهاد خانواده در شکل سنتی خود دچار اختلال هنجاری است و ضرورت ایجاد سبکی از زندگی که جایگزین ازدواج سنتی باشد، احساس می‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت رشد پدیده همباشی به‌نوعی پاسخ به نیازی است که جامعه طلب کرده است. مدرنیته فضایی را در جامعه ایجاد کرده است که امکان ارتباط دختر و پسر آسان شده است؛ به‌طوری‌که طی این سال‌ها دوستی دختر و پسر در جامعه پذیرفته شده است و جوانان به‌دنبال خوانشی نو از زندگی و ارتباط بیشتر دختر و پسر در جامعه هستند. در این خوانش، سنت‌ها بسیار کم‌رنگ است و ارزش‌های مدرن جلوه بیشتری دارند.

از نگاه جامعه‌شناسان بی‌ثباتی اقتصادی، مصرف‌گرایی و افزایش هزینه‌های زندگی از جمله عوامل اقتصادی، بر رشد پدیده همباشی در جامعه تأثیرگذار است. اقتصاد جامعه و تغییراتی که طی فرایند جهانی شدن به خود دیده است، امکان تشکیل خانواده به شکل سنتی را محدود می‌کند و زمینه را برای سبک‌های جدید زندگی فراهم می‌سازد.

علاوه بر اینکه عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و فردی در رشد پدیده همبازی در جامعه تأثیرگذار است، صاحب‌نظران جامعه‌شناسی که در این پژوهش مشارکت داشته‌اند نظرشان این است که ما در آینده در جامعه شاهد رشد بیشتر پدیده همبازی خواهیم بود.

از نگاه روحانیون، سبک زندگی همبازی محصول جوامع غربی است که وارد جامعه ما شده و با فرهنگ دینی و سنتی جامعه اسلامی ما در تضاد است. بر پایه تحولاتی که در جامعه تحت تأثیر الگوهای غربی ایجاد شده است، امکان شکل‌گیری سبکی از زندگی فراهم شده که به دنبال آن، جوانان از دستورات دینی تخطی می‌کنند و به‌جای اینکه بزرگان دینی و اسلام را الگوی خود قرار دهند، بیشتر درگیر رسانه‌های و الگوهای غربی هستند که نتیجه آن، از بین رفتن کارکردهای خانواده شده است. روحانیون معتقدند به دلیل آشنانیدن جوانان با راه‌حلهایی که دین اسلام برای آسان‌سازی ازدواج و رابطه دو جنس با هم دارد و آموزش و آگاهی‌ندادن برای جوانان در این زمینه، گرایش به سمت همبازی و شیوه‌های دیگر، رابطه‌های جنسی خارج از چارچوب ازدواج زیاد شده است. دین اسلام آسان‌ترین دین در زمینه ازدواج و ارتباط زن و مرد است، اما رسوم و سنت‌های موجود در نهاد خانواده موجب شده شرایط ازدواج در جامعه سخت شود. شرایط و ضوابطی که برای ازدواج سنتی در جامعه وجود دارد، اغلب مورد تأیید دین نیست و سبب سخت‌تر شدن شرایط ازدواج سنتی برای جوانان شده است، اما در این میان، نبود دانش دینی مردم موجب شده که دین اسلام را در زمینه ازدواج سختگیر بدانند و از راه‌حل‌های دینی و شرعی برای ازدواج بی‌اطلاع باشند. وظیفه نهادهای دینی است که با آموزش و اطلاع‌رسانی زمینه را برای آگاهی جوانان از تأهل اسلامی در زمینه ازدواج فراهم سازد. نامتعارف بودن ازدواج موقت که یکی از راه‌حل‌های دینی برای افرادی است که شرایط ازدواج دائم ندارند، موجب شده که جوانان به سمت الگوهای غربی گرایش پیدا کنند. بی‌توجهی به دین اسلام در جامعه عامل تخریب معنویت و به دنبال آن، گسترش سبکی از زندگی است که موجب فساد در جامعه می‌شود. نبود برنامه‌های عملی و کاربردی در بین مسئولان و سیاست‌گذاران برای فرهنگ‌سازی و جذب جوانان به ارزش‌های دینی و سنتی سبب دور شدن نسل جدید از هنجارهای دینی و سنتی جامعه و رشد پدیده همبازی شده است. همچنین قانونی برخورد نکردن با افرادی که به سمت این سبک از زندگی کشیده می‌شوند، سبب افزایش تعداد افرادی می‌شود که زندگی به سبک همبازی را انتخاب می‌کنند. روحانیون همچنین معتقدند

توجه به زندگی همباش‌ها، انجام پژوهش و ارائه آمار در زمینه رشد این پدیده، خود عاملی در گسترش پدیده همباشی است. آن‌ها همچنین هنجارشکنی دختران را عامل مهمی می‌دانند. در جامعه کنونی، به دلیل شرایط نامناسب اشتغال و روحیه حسابگرانه افراد جامعه، ازدواج سنتی محدود شده است؛ بنابراین قیدوبندهای سنتی و آداب و رسوم پرهزینه مانع از آن می‌شود که در جامعه شاهد ازدواج آسان براساس دستورهای دینی باشیم. از طرفی در جامعه ما برپایه آموزه‌های دینی، تنها راه برطرف کردن نیازهای جنسی ازدواج است. از آنجا که شرایط ازدواج در جامعه ما با موانع مختلفی مواجه شده است، همباشی یکی از گزینه‌هایی است که جوانان برای رفع نیاز طبیعی جنسی و عاطفی خود و سرکوب نکردن عواطف جنسی به سمت آن کشیده شده‌اند.

برخلاف جامعه‌شناسان که معتقدند با گذشت زمان و طی سال‌های آینده شاهد رشد و گسترش بیشتر پدیده همباشی در جامعه هستیم، روحانیون معتقدند که شاهد رشد پدیده همباشی در آینده نخواهیم بود.

درمورد عوامل تأثیرگذار بر رشد پدیده همباشی بین جامعه‌شناسان و روحانیون تفاوت‌هایی وجود دارد. روحانیون بیشتر بر عوامل دینی تأکید و به تخریب معنویت و کاهش برکات دینی توجه داشتند. دورکیم، برگر و لاکمن، و اینگلهارت نیز از اهمیت دین در جامعه بحث کرده‌اند. دین‌گرایی در جامعه با توافق، انسجام اجتماعی و همنوایی با ارزش‌های مقبول همراه است و تقدس‌زدایی از دین، وضعیت آنومیک را در جامعه در پی دارد. با توجه به رشد فردگرایی خودخواهانه در جامعه و شکل‌گیری وضعیت آنومیک می‌توان گفت رفتارکردن براساس ارزش‌های دینی، در جامعه کم‌رنگ‌تر شده و این تقدس‌زدایی از دین، در بین همباش‌ها بیشتر است؛ زیرا همباش‌ها به باورها و ارزش‌هایی پایبند هستند که مخالف فرهنگ سنتی جامعه است. در فرهنگ جامعه ما، ازدواج و رابطه با جنس مخالف با عرف و شرایط دینی خاصی همراه است که افراد جامعه باید به آن پایبند باشند. علاوه‌براین، گلچین و صفری (۱۳۹۶) در کار پژوهشی خود، نداشتن اعتقاد و پایبندی به ارزش‌های دینی جامعه را یکی از شرایط علی تأثیرگذار در انتخاب این سبک زندگی دانستند.

روحانیون سبک زندگی همباشی را نوعی انحراف از موازین دینی و سنتی جامعه به‌شمار آوردند که وضع نکردن قانون تنبیه موجب گرایش بیشتر به سمت این پدیده شده و این پدیده را به‌نوعی، محصول جوامع غربی و الگوبرداری از غرب دانستند که در جامعه اسلامی ما امکان

شکل‌گیری آن فراهم شده است. همچنین به عقیده روحانیون، دختران باید با ارزش‌های دینی و سنتی جامعه هم‌نوایی بیشتری داشته باشند و گرایش به سمت زندگی همباشی را عاملی مهم در رشد این پدیده تلقی کردند. روحانیون بر عوامل سیاسی نیز تأکید داشتند و معتقد بودند بی‌اعتنایی مسئولان به این امر سبب رشد پدیده همباشی شده است. این پدیده باید دغدغه مسئولان باشد و با وضع قانون تنبیه، مانع از رشد آن شوند. گیدنز به عواقب و پیامدهای ناشی از حبس زندان اشاره می‌کند؛ اینکه زندانیان مجبورند محرومیت‌هایی را تحمل کنند (تأییدکننده نظر روحانیون) و فوکو معتقد است بازداشت و زندانی کردن نمی‌تواند مانعی در برابر وقوع جرم باشد (تأییدکننده نظر جامعه‌شناسان).

جامعه‌شناسان بر مدرنیته و نفوذ شاخص‌های آن در جامعه تأکید داشتند و آن را عاملی مهم در رشد پدیده همباشی دانستند. از نظر آن‌ها با توجه به شرایط پیش‌آمده در جامعه و کاهش کارکرد خانواده، پیدایش و رشد این پدیده به نوعی ضرورت اجتماعی محسوب می‌شود. تأثیر مدرنیته، جهانی‌شدن و نوسازی در جامعه، زمینه را برای شکل‌گیری پدیده همباشی فراهم کرده است و سنت‌ها روزبه‌روز کم‌رنگ‌تر می‌شوند؛ بنابراین تغییر سبک زندگی افراد براساس تحولات جامعه نظیر افزایش مهاجرت، افزایش زندگی مجردی، نداشتن امنیت شغلی، رشد فردگرایی و عقلانیت، تغییر در انتظارات افراد از زندگی، مصرف‌گرایی و... عوامل مهمی در گرایش بیشتر به سمت زندگی همباشی است. همچنین به عقیده جامعه‌شناسان، طی سال‌های اخیر، نفوذ دین در جامعه کمتر شده و اندیشه‌های سکولار جایگزین باورهای دینی در بین نسل جوان شده است که این مهم نیز در پیدایش پدیده همباشی بی‌تأثیر نیست.

سنت‌ها در جامعه در حال گذار ما، جای خود را به ارزش‌ها و باورهای مدرنیته می‌دهد و به دنبال آن، سبک‌هایی از زندگی به خانواده‌ها وارد می‌شود که با عرف، سنت و دین در جامعه ناسازگار است. شاید با گذشت زمانی طولانی، همباشی در جامعه ما نیز مانند جوامع غربی پذیرفته شود، اما در حال حاضر که سال‌های اولیه شکل‌گیری این سبک از زندگی در جامعه ما است، کسانی که به این سبک از زندگی وارد می‌شوند، به نوعی قربانی محسوب می‌شوند؛ زیرا از یک طرف، شرایط برای تشکیل خانواده و ازدواج رسمی فراهم نیست و هیچ نوع تغییری در نهاد خانواده و شکل ازدواج، متناسب با ورود مدرنیته در جامعه ایجاد نشده و از طرف دیگر، شکل‌های دیگر زندگی دختر و پسر که همباشی یکی از آن‌ها است، مورد پذیرش عرف، دین و حمایت قانون نیست؛ به این معنا که ساختار جامعه ما می‌خواهد به هر طریقی که شده، دین و

سنت‌ها حفظ شود و به تغییراتی که بر اثر مدرنیته شکل گرفته (مانند فردگرایی، عقلانیت، افزایش سن ازدواج، حضور زنان در اجتماع، افزایش زندگی مجردی و...)، بی‌اعتنا باشد و برای حل مسائل خانواده هیچ برنامه‌ای که خارج از دین و سنت باشد، اعمال نمی‌شود؛ بنابراین دو راه‌حل باقی می‌ماند: با توجه به وضعیت جامعه، نفوذ مدرنیته و کم‌رنگ شدن سنت‌ها، در بین نسل جدید ضرورت دارد که سبک‌های جدید زندگی در پی پاسخ به نیازهای ایجاد شده که نهاد خانواده با شکل فعلی خود قادر به پاسخگویی به آن نیست، شکل گیرد یا نهاد خانواده متناسب با تغییرات به‌وجود آمده تغییر کند؛ به‌گونه‌ای که برای نسل جدید پذیرفتنی باشد.

منابع

- اعزازی، شهلا (۱۳۷۶)، *جامعه‌شناسی خانواده*، تهران: انتشارات روشنگران و مطالعات زنان.
- استیون، سیدمن (۱۳۸۶)، *کشاکیش آرا در جامعه‌شناسی*، ترجمه هادی جلیلی، تهران: نی.
- آرون، ریمون (۱۳۸۷)، *مراحل اساسی سیر اندیشه در جامعه‌شناسی*، ترجمه باقر پرهام، تهران: علمی و فرهنگی.
- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۹۰)، «تبیین جامعه‌شناختی روابط جنسی آنومیک در ایران»، *فصلنامه خانواده و پژوهش*، شماره ۳۷: ۴۳۵-۴۶۲.
- آزاد ارمکی، تقی (۱۳۹۰)، «سنخ‌شناسی الگوهای روابط جنسی پیش از ازدواج در ایران»، *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، شماره ۲: ۱-۳۴.
- آزاد ارمکی، تقی، شریفی ساعی، محمدحسین، ایناری، مریم و طالبی، سحر (۱۳۹۱)، «هم‌خانگی؛ پیدایش شکل‌های جدید خانواده در تهران»، *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، شماره ۱: ۴۳-۷۷.
- اینگلهارت، رونالد و ولز، کریستین (۱۳۸۹)، *نوسازی، تغییر فرهنگی و دموکراسی*، ترجمه یعقوب احمدی، تهران: کویر.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳)، *تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی*، ترجمه مریم وتر، تهران: کویر.
- برمن، مارشال (۱۳۷۹)، *تجربه مدرنیته: هر آنچه سخت و استوار است دود می‌شود و به هوا می‌رود*، ترجمه مراد فرهادپور، تهران: طرح نو.
- باومن، زیگموند (۱۳۸۴)، *عشق سیال (در باب ناپایداری پیوندهای انسانی)*، ترجمه عرفان ثابتی، تهران: ققنوس.
- برناردز، جان (۱۳۸۴)، *درآمدی بر مطالعات خانواده*، ترجمه حسین قاضیان، تهران: نشر نی.

- بورديو، پير (۱۳۹۱)، تمايز، ترجمه حسن چاوشيان، تهران: ثالث.
- ديليني، تيم (۱۳۸۷)، نظريه‌هاي كلاسيك جامعه‌شناسي، ترجمه بهرنگ صديقي و وحيد طلوعي، تهران: نی.
- دورکيم، اميل (۱۳۸۳)، صور بنياني حيات ديني، ترجمه باقر پرهام، تهران: مرکز.
- ريتزر، جورج (۱۳۸۶). نظريه‌هاي جامعه‌شناسي در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثي، تهران: علمی.
- ريتزر، جورج و گودمن، داگلاس جی. (۱۳۹۰)، نظريه‌هاي جامعه‌شناسي مدرن، ترجمه خليل ميرزايي و عباس لطفی‌زاده، تهران: جامعه‌شناسان.
- زيميل، گئورگ (۱۳۷۲)، کلان‌شهر و حيات ذهني، ترجمه يوسف اباذري، نامه علوم اجتماعي، شماره ۳: ۱-۱۴.
- فوكو، ميشل (۱۳۷۸)، مراقبت و تنبيه: تولد زندان، ترجمه نيكو سرخوش و افشين جهانديده، تهران: نشرنی.
- گيدنز، آنتوني (۱۳۷۹)، تجدد و تشخص، جامعه و هويت شخصي در عصر جديد، ترجمه ناصر موفقيان، تهران: نشرنی.
- گيدنز، آنتوني (۱۳۸۲)، جامعه‌شناسي، ترجمه منوچهر صبوري، تهران: نشرنی.
- Andersson, C. (2016), Governing through love: Same-sex cohabitation in Sweden, [sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav](https://www.sagepub.co.uk/journalsPermissions.nav), No. 10: 1-18.
- Bauman, Z. (2005), **Liquid Life**, Cambridge: Polity Press.
- Cohen, J., & Manning, W. (2010), The relationship context of premarital serial cohabitation, **Social Science Research**, No. 36: 766-776.
- Bourdais, P. (1984), **Questions de sociologie**, Les Editions Deminuit 7, Rue Bernard Palissy, Paris.
- Cohen, J., & Manning, W. (2010), The relationship context of premarital serial cohabitation, **Social Science Research**, No. 36: 766-776.
- Durkheim, E. (1971), **Crime and conformity, in mass society in crisis**, Bernard Rosenberg, Israel Gerver and William Howton, New York: Macmillan company.
- Forres, W. (2014), Cohabitation, Relationship Quality, and Desistance from Crime, **Journal of Marriage and Family**, No. 7: 539-556.
- Jonothan, A., & Smith, Larkin, M. (2009), **Interpretative Phenomenological Analysis**, British Library Cataloguing in Publication data.
- Kojima, H. (2010), Correlates of Cohabitation in East Asia: with special reference to the effects of education. Jinko Mondai Kekyllu. **Journal of Population Problems**, No. 1: 17-48.
- Lind, C. (2012), The Truth of Unmarried Cohabitation and the Significance of History, **Cambridge University Press**, No. 4: 641-668.
- Feldhaus, M., & Heintz-Martin, V. (2015), Long-term effects of parental separation: Impacts of parental separation during childhood on the timing and the risk of cohabitation, marriage, and divorce in adulthood, **Journal: Advances in Life Course Research**, No. 26: 22-31.

- Ruskiewicz, D. (2014), Pre-marital cohabitation, *Family, Pedagogy*, No. 4: 81–98.
- Smock, P. J., Manning, W. D., & Dorius, C. (2013), The Intergenerational transmission of cohabitation in the U.S.: The role of parental union histories, *PSC Research Report*, No. 5: 13-791.
- Lee, K. S., & Ono, H. (2012), Marriage, Cohabitation, and Happiness: A Cross-National Analysis of 27 Countries, *Journal of Marriage and Family*, No. 5: 953–972.
- Tashakkori, A., & Teddlie, C. (Eds.) (2010), *Handbook of Mixed Methods in Social and Behavioral Research* Thousand Oaks, CA: **Sage**.
- Tavares, P. H., & Aassve, A. (2013), Psychological distress of marital and cohabitation breakups, *Social Science Research*, No. 42: 1599–1611.